

פרשת כי-תשא התשפ"ב

ari.kahn@biu.ac.il

הרב ארי דוד קאהן

1. שמות (פרשת כי תשא) פרק לב פסוק א - ו

(א) וַיֵּרָא הָעָם כִּי-בָשַׁשׁ מֹשֶׁה לָרַדֵּת מִן-הַהָר וַיִּקְהַל הָעָם עַל-אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו קוּמ וְעֲשֵׂה-לָנוּ אֱלֹהִים אֲשֶׁר יִלְכְּדוּ לְפָנֵינוּ כִּי-זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יָדַעְנוּ מַה-הָיָה לוֹ: (ב) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אַהֲרֹן פָּרְקוּ נְזָמֵי הַזֹּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵי נְשֵׁיכֶם בְּנֵיכֶם וּבְנֹתֵיכֶם וְהָבִיאוּ אֵלָי: (ג) וַיִּתְּפְּרוּ קָלִי-הָעָם אֶת-נְזָמֵי הַזֹּהָב אֲשֶׁר בְּאָזְנֵיהֶם וַיָּבִיאוּ אֶל-אַהֲרֹן: (ד) וַיִּקַּח מֵיָדָם וַיַּצַּר אֹתוֹ בַּחֶרֶט וַיַּעֲשֵׂהוּ עֵגֶל מִסַּכָּה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶּה אֱלֹהֵינוּ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלְנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: (ה) וַיֵּרָא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וַיֹּאמֶר תַּג לָהּ מַחֲרָ: (ו) וַיִּשְׁפִּימוּ מִמַּחֲרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת וַיִּגִּשּׁוּ שְׁלָמִים וַיִּשָּׁב הָעָם לֶאֱכֹל וְשָׂתוּ וַיִּקְמוּ לַצַּחֲקָ: שמות פרק כ, א-ו

(ב - ג) אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עַבְדְּךָ יִם לֹא יִהְיֶה הַלֵּךְ אֱלֹהִים אַחֲרָיִם עַל-פָּנָי: (ד) לֹא תַעֲשֵׂה לָּךְ פְּסֹלֹן וְכָל-תְּמוּנָה אֲשֶׁר בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְאֲשֶׁר בָּאֶרֶץ מִתַּחַת וְאֲשֶׁר בַּיָּם מִתַּחַת לָאֶרֶץ: (ה) לֹא-תִשְׁתַּחֲוֶה לָהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם כִּי אֲנֹכִי ה' אֱלֹהֶיךָ אֵל קַדֵּשׁ עֹשֵׂה אֲבֹת עַל-בְּנֵי עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים לַשָּׁנָא י: (ו) וַעֲשֵׂה חֶסֶד לְאֶלְפִים לְאֵהָבִי וּלְשִׁמְרֵי מִצְוֹתַי: ס

3. שיר השירים פרק ד פסוק ה

(ה) שָׁגִי שָׁגִיךָ פִּשְׁגֵי עֶפְרַיִם תְּאוּמֵי צְבִיָּה הַרוּעִים בְּשׁוֹשָׁנִים:

4. רש"י שיר השירים פרק ד פסוק ה

שני שדיך - המניקות אותך זה משה ואהרן:

כשני עפרים תאומי צביה - דרך צביה להיות יולדת תאומים כך שניהם שוים שקולים זה כזה, דבר אחר שני שדיך על שם הלוחות תאומי צביה שהם מכוונות במדה אחת וחמשה דברות על זו וחמשה על זו מכוונין דבור כנגד דבור, אנכי כנגד דבור, אנוכי כנגד לא תרצח שהרצח ממעט את הדמות של הקדוש ברוך הוא, לא יהיה לך כנגד לא תנאף שהזונה אחר עבודה זרה דרך אשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים, לא תשא כנגד לא תגנוב שהגונב סופו ליטבע לשקר, זכור כנגד לא תענה שהמחלל את השבת מעיד שקר בבוראו לומר שלא שבת בשבת בראשית, כבוד כנגד לא תחמוד שהחומד סופו להוליד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו:

5. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ז עמוד א

(שמות לב) "וַיֵּרָא אַהֲרֹן וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו", מַה רָאָה? אָמַר רַבִּי בְּנִימִין בְּרַיְתָא, אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, רָאָה חֹר שְׁזָבוּת לְפָנָיו, אָמַר, אֵי לֹא שְׁמַעְנָא לְהוּ שְׁתָּא, עָבְדוּ לִי כְדַעְבְּדוּ בְּחֹר, וּמִיָּקִים בִּי (איכה ב) "אִם יִהְיֶה בְּמִקְדָּשׁ ה' פֶּהוּ וַנְּבִיא", וְלֹא הוּיָא לְהוּ תַקְנָתָא לְעוֹלָם; מוּטָב דְּלִיעְבְּדוּ לְעֵגֶלָא, אֶפְשָׁר הוּיָא לְהוּ תַקְנָתָא בְּתַשׁוּבָה:

6. רש"י שמות (פרשת כי תשא) פרק לב

פסוק א - כי בשש משה - כתרגומו, לשון איחור, ... בששה עשר בָּא שְׁטוֹן וְעָרַבְּ אֶת הָעוֹלָם, וְהָרָאָה דְמוֹת חֲשֵׁה וְאֶפְלָה וְעָרַבְּוּבָה, לומר ודאי מת משה לכה בָּא עָרַבְּוּבָה לְעוֹלָם, אָמַר לָהֶם מִת מֹשֶׁה, שְׁכָבְר בָּאוּ שֵׁשׁ שְׁעוֹת וְלֹא בָּא וְכוּ' כְדַאִיתָא בְּמַסְכַּת שְׁבֵת (דף פ"ט); וְאֵי אֶפְשָׁר לומר שְׁלֹא טַעוּ אֵלָא בְּיוֹם הַמַּעֲצָן בֵּין קִדְּם חֲצוֹת בֵּין לְאַחַר חֲצוֹת, שְׁהָרִי לֹא יָרַד מֹשֶׁה עַד יוֹם הַמַּחֲרָת, שְׁנֵאֲמַר וַיִּשְׁפִּימוּ מִמַּחֲרָת וַיַּעֲלוּ עֹלֹת: כִּי זֶה מֹשֶׁה הָאִישׁ. כְּמִין דְמוֹת מֹשֶׁה הָרָאָה לָהֶם הַשְׁטוֹן, שְׁנוּשָׂאִים אוֹתוֹ בְּאוֹר רְקִיעַ הַשָּׁמַיִם (שבת פ"ט): פסוק ב - באזני נשיכם - אָמַר אַהֲרֹן בְּלִבּוֹ: הַנְּשִׁים וְהַיְלָדִים חֲסִים עַל תְּכִישִׁיתֵיהֶן, שְׁמָא יִתְעַכֵּב הַדְּבָר וּבְתוֹךְ כֶּף יָבֵא מֹשֶׁה, וְהֵם לֹא הִמְתִּינוּ וּפְרָקוּ מֵעַל עֲצָמָן: פסוק ה - וירא אהרן - שְׁהָיָה בּוֹ רוּחַ חַיִּים,

שְׁנָאֵמַר בְּתַבְנִית שׁוֹר אֶכֶל עֶשֶׂב (תהלים ק"ו), וְרָאָה שֶׁהַצֵּלִים מַעֲשֵׂה שְׁטָן וְלֹא הָיָה לוֹ פֶּה לְדַחֲוֹתָם לְגַמְרֵי: ויבן מזבח - לְדַחֲוֹתָם: ויאמר חג לה' מחר - וְלֹא הָיוּם, שְׁמָא יָבֵא מִשָּׁה קִדְּם שְׁיַעֲבֹדוּהוּ, זֶהוּ פְּשׁוּטוֹ; וּמְדַרְשׁוֹ, בְּוִיקְרָא רַבָּה, דְּבָרִים הַרְבֵּה רָאָה אֶהְרֹן - רָאָה חוֹר בֶּן אַחֲוֹתוֹ שֶׁהָיָה מוֹכִיחָם וְהַרְגוּהוּ, וְזֶהוּ וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו - וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ לְפָנָיו - וְעוֹד רָאָה וְאָמַר מוֹטֵב שְׁיִתְּלָה בִּי הַסְּרַחֲוֹן וְלֹא בָהֶם, וְעוֹד רָאָה וְאָמַר אִם הֵם בּוֹנִים אֶת הַמִּזְבֵּחַ, זֶה מְבִיא צָרוֹר וְזֶה מְבִיא אֶבֶן וְנִמְצְאָת מְלֹאכְתָן עֲשׂוּי בְּבַת אַחֲתָא, מִתּוֹךְ שְׁאֲנִי בּוֹנֵה אוֹתוֹ וְאֲנִי מִתְּעַצֵּל בְּמִלְאכְתִּי, בֵּין כֶּף וּבֵין כֶּף מִשָּׁה בָּא: חג לה' - בְּלִבּוֹ הָיָה לְשָׁמַיִם, בְּטוֹחַ הָיָה שְׁיָבֵא מִשָּׁה וַיַּעֲבְדוּ אֶת הַמְּקוֹם: פֶּסוּק ו - וַיִּשְׁכְּמוּ - הַשְּׁטָן וְרָוֶם, כְּדִי שְׁיִחְטְאוּ: לַצַּחֲק - יֵשׁ בְּמִשְׁמַע הָיָה גְלוּי עֲרִיזוֹת, כְּמוֹ שֶׁנֶּ' לַצַּחֲק בִּי (בראשית ל"ט), וְשִׁפְכוֹת דָּמִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּ' יִקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וַיִּשְׁחָקוּ לְפָנָיו (שמואל ב' ב'), אִף כֵּן נִהְרַג חוֹר (שמות רבה):

7. שמות (פרשת יתרו) פרק כ פסוק טו - יח

(טו) וְכִלְיֵהֶם רֵאִים אֶת־הַקּוֹלֹת וְאֶת־הַלְפִידִם וְאֵת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת־הַהָר עֲשָׂן וַיִּרְא הָעָם וַיִּנְעֻזוּ וַיַּעֲמָדוּ מֵרָחֵק: (טז) וַיִּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה דַּבְּרָאֲתָה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאֶל־יְדִבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹהִים פְּנֵי־נַמּוֹת: (יז) וַיִּאמְרָ מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי־הָעָם אֲלֵי־תִירְאוּ כִּי לִבִּיעֲבוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹהִים וּבִעֲבוֹר תִּהְיֶה יִרְאָתוֹ עַל־פְּנֵיכֶם לְבִלְתִּי תַחְטְאוּ: (יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֵק וּמֹשֶׁה נִגַּשׁ אֶל־הָעַרְפֶּל אֲשֶׁר־שָׁם הָאֱלֹהִים:

8. כתר יונתן שמות (פרשת כי תשא) פרק לב פסוק א

וירא העם כי השתהה משה לרדת מן ההר ויתאסף העם על אהרן כאשר ראו שעבר הזמן שקבע להם וילך השטן והטעם וחזר לבם גאוה [גסות רוח] ויאמרו לו קום עשה לנו יראה אשר יסע לפנינו כי זה משה האיש שהעלנו מארץ של מצרים, נשרף בהר, של האש להבה, מן לפני יי לא ידענו מה היה לו בסופו:

9. בראשית פרק ב:ט

וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן־הָאֲדָמָה כָּל־עֵץ נִחְמָד לְמִרְאֵה וְטוֹב לְמֵאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע

10. בראשית (פרשת בראשית) פרק ג פסוק ה - ח

(ה) בִּי יָדַע אֱלֹהִים כִּי בַיּוֹם אֲכַלְתֶּם מִמֶּנּוּ וְנִפְקַחְו עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יָדְעִי טוֹב וְרַע: (ו) וַתִּרְא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמֵאֲכָל וְכִי תִאֲנֶה־הִוא לְעֵינַיִם וְנִחְמָד הָעֵץ לְהַשְׁפִּיל וַתִּקַּח מִפְּרִיָו וַתֹּאכַל וַתִּתֵּן גַּם־לְאִישָׁהּ עִמָּה וַיֹּאכַל: (ז) וַתִּפְקַחְנָה עֵינֵי שְׁנֵיהֶם וַיִּדְעוּ כִּי עִרְבָם הֵם וַיִּתְּפְרוּ עָלֶיהָ תְּאֵנָה וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם חֲגֹרֹת: (ח) וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־קוֹל ה' אֱלֹהִים מִתְּהֵלֶךְ בְּגֵן לְרִוֵּם הַיּוֹם וַיִּתְּסַבֵּא הָאָדָם וְאִשְׁתּוֹ מִפְּנֵי ה' אֱלֹהִים בְּתוֹךְ עֵץ הַגֵּן:

11. בראשית (פרשת בראשית) פרק ד פסוק א

וְהָאָדָם יָדַע אֶת־חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתִּהְרַג וַתִּלְדַּד אֶת־לֶחֶן וַתֹּאמֶר קָנִיתִי אִישׁ אֶת־ה':

12. רש"י בראשית (פרשת בראשית) פרק ג פסוק א

והנחש היה ערום - מָה עָנִין זֶה לְכַאֵן? הָיָה לוֹ לְסִמָּה וַיַּעֲשֵׂ לְאָדָם וְלֹאֲשֵׁתוֹ פְתָנוֹת עוֹר וַיִּלְבָּשֶׂם, אֵלָא לְמַדְּךָ מֵאִיזוֹ עֲצָה קִפְץ הַנְּחֹשׁ עֲלֵיהֶם, רָאָה אוֹתָם עֲרָמִים וְעוֹסְקִים בְּתַשְׁמִישׁ לְעֵין כָּל וְנִתְאַוָּה לָהּ:

13. זוהר חדש כרך ב (מגילות) מגילת רות דף לט עמוד ב

וְאִי תִימָא מִהֵוּא זוּהֶמָא נִפְק, וַיִּקְרָא אָמַר וְהָאָדָם יָדַע אֶת חַוָּה אִשְׁתּוֹ וַתִּהְרַג וַתִּלְדַּד אֶת קֶן. וַדַּאי מֵאָדָם הָנָה, וְלֹא מִהֵוּא זוּהֶמָא. אֵלָא הֵוּא נְחֹשׁ הַטִּיל בָּהּ זוּהֶמָא בְּחִנָּה, וְהֵוּא זוּהֶמָא דְאִשְׁתָּאב בָּהּ, הָנָה מְכַשְׁפָּשָׂא בְּמַעֲהָא, וְלֹא הָנָה לִיה גּוֹפָא לְאִתְּפִלְלָא בִּיה, וַיִּלְנַפְקָא הֵוּא רִוְחָא לְעֵלְמָא.

14. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף לח עמוד ב

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָדָם הָרָאוּן - מִיּוֹן הָיָה, שְׁנָאֵמַר, (בראשית ג) 'וַיִּקְרָא ה' אֱלֹהִים אֶל הָאָדָם וַיֹּאמֶר לוֹ אַיְכָה?' - אֵן נָטָה לְבָד? רַבִּי יִצְחָק אָמַר, מוֹשֵׁף בְּעַרְלָתוֹ הָיָה, כְּתִיב הָכָא, (הושע ו) 'וְהִמָּה כְּאָדָם עֲבָרוּ בְרִית', וְכְתִיב הָתָם, (בראשית יז) 'אֵת בְּרִיתִי הִפֵּר'. רַב נַחֲמָן אָמַר, כּוֹפֵר בְּעֵקֶר הָיָה, כְּתִיב

הָקָא, "עָבְרוּ בְרִית", וּכְתִיב הֵתָם, "אֵת בְּרִיתִי הִפְרוּ", וְאוֹמֵר, (דְּבָרִים כ"ט) "עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֵת בְּרִית ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתָם":

15. רש"י מסכת סנהדרין דף לח עמוד ב

מִן הִיא - נוֹטָה לַעֲבוֹדַת כּוֹכָבִים.

16. בראשית (פרשת בראשית) פרק ב פסוק ט

וַיִּצְמַח ה' אֱלֹהִים מִן-הָאֲדָמָה כְּלַעֲץ נִחְמַד לְמַרְאֵה וְטוֹב לְמַאֲכָל וְעֵץ הַחַיִּים בְּתוֹךְ הַגֵּן וְעֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרָע:

17. בראשית (פרשת נח) פרק ט פסוק ו - ז

(ו) שִׁפְדָּה זָם הָאָדָם בְּאָדָם דָּמוֹ יִשְׁפָּדָה כִּי בַצֵּלֶם אֱלֹהִים עָשָׂה אֶת-הָאָדָם: (ז) וְאַתֶּם פָּרוּ וּרְבוּ שִׂרְצוּ בְּאָרֶץ וּרְבוּ-בָהּ: ס

18. בראשית (פרשת בראשית) פרק ג פסוק ה

כִּי יִדְעַ אֱלֹהִים כִּי בְיוֹם אֲכָלְכֶם מִמֶּנּוּ וּנְפַקְחוּ עֵינֵיכֶם וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים יִדְעֵי טוֹב וְרָע:

19. רש"י בראשית (פרשת בראשית) פרק ג פסוק ה

וְהִייתֶם כְּאֱלֹהִים - יוצרי עולמות:

20. תורת משה בראשית פרק ג פסוק ה

ביום אכלכם וגו'. לדעת הפשטנים הכוונה שהוא חייב מיתה ולא שימות מיד [כן הוא ברמב"ן ומובא זאת גם בא"ע לקמן ג' ח'], אמנם דעת חכז"ל שהקב"ה אב הרחמים חשב לו בזה יומו של הקדוש ברוך הוא שהוא אלף שנים [וכן הוא ב"ר פ' י"ט וישמע את קול ה' וכו' לרוח היום א"ל הקדוש ברוך הוא שארויח היום ואני נותן לו יום אחד משלי שהוא אלף שנים]...

21. שמות (פרשת כי תשא) פרק לד פסוק ד - ז

(ד) וַיִּפְסֹל שִׁגְי־לִחַת אַבְנִים פְּרָאשִׁימִים וַיִּשְׁפֹּם מִלְּשָׁה בִּבְקָר וַיַּעַל אֶל-הָרֹם סִינַי כְּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֹתוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ שְׁנֵי לִחַת אַבְנִים: (ה) וַיִּגְרַד ה' בַּעֲזָן וַיִּתְיַצֵּב עִמּוֹ שָׁם וַיִּקְרָא בְּשֵׁם ה': (ו) וַיַּעֲבֹר ה' עַל-פְּנֵי וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְסָגוּן אֶרֶץ אֲפִים וְרַב-תְּסֻד וְאַמָּת: (ז) נֶצֶר הַסֹּד לְאֵלִפִּים נִשְׂא עֲזוֹן וְכַפֵּשׁ וְסַטָּאָה וְנִקְהָ לֹא יִנְקָה פִקְדוֹ עֲזוֹן אֲבוֹת עַל-בְּנֵים וְעַל-בְּנֵים עַל-שְׁלֵשִׁים וְעַל-רַבְעִים: ... (ח) וַיִּרְא אֶהָרֹן וְכָל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-מִלְּשָׁה וְהִנֵּה קָרָן עוֹר פִּגְיוֹ וַיִּירָאוּ מִגִּשְׁתֵּי אֱלֹהִים:

22. רש"י שמות (פרשת כי תשא) פרק לד

פסוק ז - ונקה לא ינקה - לפי פשוטו משמע שאינו מותר על העוון לגמרי, אלא נפרע ממנו מעט מעט, ורבובתו דרשו מנקה הוא לשבים ולא ינקה לשאינו שבים (יומא פ"ו):

פסוק ל - וייראו מגשת אליו - בא ויראה כמה גדול פתח של עברה שעד שלא פשטו ידיהם בעברה מהו אומר? ומראה פבוד ה' פאש אכלת בראש ה'ר לעיני בני ישראל (שמות כ"ד) - ולא יראים ולא מזדעזעים, ומשעשו את העגל אף מקרני הודו של משה היו מרתיעים ומזדעזעים (ספרי):

23. שמות (פרשת כי תשא) פרק לב פסוק לד

וְעֹתָה לָדוּ נָתָה אֶת-הַעֵם אֶל אֲשֶׁר-דִּבַּרְתִּי לָךְ הִנֵּה מִלְּאֲכִי יִלְךָ לְפָנֶיךָ וּבְיוֹם פְּקֹדֵי וּפְקֻדָּתֵי עֲלֵהֶם סָטָאָתָם:

24. רש"י שמות (פרשת כי תשא) פרק לב פסוק לד

וביום פקדי וגו' - עתה שמעתי אליך מלכלותם יחד, ותמיד תמיד כשאפקד עליהם עונותיהם ופקדתי עליהם מעט מן העוון הזה עם שאר העונות; ואין פרענות באה על ישראל שאין בה קצת מפרעוון עוון העגל (סנהדרין ק"ב):

25. בראשית (פרשת בראשית) פרק ג פסוק ז - י

(ז) ותפקחנה עיני שניהם וידעו כי עירפם הם ויתפרו עליה תאנה ויעשו להם חגרת: (ח) וישמעו את-קול ה' אלהים מתהלה בגן לרוח היום ויתחבא האדם ואשתו מפני ה' אלהים בתוך עץ הגן: (ט) ויקרא ה' אלהים אלה האדם ויאמר לו איפה: (י) ויאמר את-קולך שמעתי בגן ואיבא כיעירם אנכי ואחבא:

26. תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף טז עמוד א

אמר רבי שמעון בן לקיש, הוא שטון, הוא יצר הרע, הוא מלאך המות. הוא שטון - דכתיב, (שם) "ויצא השטן". הוא יצר הרע - דכתיב, (שם) "רק אלו אל תשלח ידך". וכתיב התם, (בראשית ו) "רק רע כל היום". הוא מלאך המות - דכתיב, "אף את נפשו שמור". אלמא ביה קיימא מלתא:

27. זוהר כרך א (בראשית) פרשת בראשית דף לה עמוד ב

והנחש, ר' יצחק אמר דא יצר הרע. רבי יהודה אמר, נחש ממש. אתו לקמיה דר' שמעון, אמר לון, ונדאי פלא חד, וסמא"ל הנה, ואתחזי על נחש, וצולמיה דנחש, דא איהו שטון. וכלא חד.

28. ספר שפת אמת - שמות - לפורים - שנת [תרנ"ד]

דהנה הקב"ה נטע עץ החיים ועץ הדעת. ונראה כי בוודאי נברא גם עץ הדעת לאכול ממנו. אבל אדם הראשון אכלו שלא בזמנו ולא הותר לו לאכול. כי הי' מוכן רק למקבלי התורה. שבזה יכולין לברר הטוב מהפסולת. וקודם שהי' לאדם הראשון כח עץ החיים לא הי' רשאי לאכול מעץ הדעת. ולכן עיקר כחן של ישראל בקול וקנה ועץ החיים. ובזה גוברין על עמלק ומוציאין בלעו מפיו כמ"ש עליו הצד ציד. ולכן אמרו חז"ל ששולחן שאומרין עליו דברי תורה נק' שולחנו של מקום כמ"ש השולחן אשר לפני ה'. פי' שבכח התורה מתברר פנימיות המאכל ומתגבר עור לבן פנימי שבושט.

29. ספר תפארת ישראל פרק מח

אחר שהתבאר לך המדרגה העליונה שהגיעו ישראל אליה, הנה לפנינו שאלה עצומה מאד; איך תיכף ומיד סרו מהר מן הדרך, ועשו להם עגל מסכה (שמות לב, ח). ודבר זה שאלה גדולה מאד, כי באין ספק שעם המעלה הגדולה, אין ראוי דבר זה שימצא. וכאשר חפשנו בדברי חכמים בפרק קמא דע"א (ד ב), אמר רבי יהושע בן לוי, לא עשו ישראל את העגל אלא כדי ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, שנאמר (דברים ה, כו) "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים". והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחאי, לא היה דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב (תהלים קט, כב) "ולבי חלל בקרבי". ולא היו ישראל ראויים לאותו מעשה, דכתיב "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי כל הימים". אלא למה עשו, לומר לך אם חטאו רבים, אומרים להם כלך אצל רבים שעשו תשובה. ואם חטא היחיד, אומרים לו כלך אצל יחיד שעשה תשובה... ומפני גודל מעלת ישראל של דור המדבר, לא היה ראוי החטא בהם. רק מפני שאחר שקבלו ישראל התורה, והגיעו למדרגה העליונה הזאת, היה היצר הרע והשטן מגרה בהם לחטא. על דרך שאמרו חז"ל (סוכה נב.) כל הגדול מחברו, יצרו גדול ממנו. והדבר הזה הוא מפני שהגיעו למדרגה העליונה, שלא הגיעו שאר הנבראים, ולכך היצר הרע, הוא השטן, מבקש להפילם ממדרגתם*. כי יותר דבק ההעדר כאשר יש מדרגה העליונה לאדם, במה שאין ראוי לכל אדם מדרגה זאת, ממה שהוא דבק ההעדר במדרגה הפחותה השפלה שהיא נמצאת לכל. ולא שייך העדר במי שהגיע למדרגה עליונה. וכמו שאמרו שם גם כן 'ובישראל יותר מהכל'. ודבר זה בארנו בחבור נצח ישראל (פ"ב), עיין שם ותמצא מבואר, ואין כאן מקומו. ולפיכך כאשר הגיעו ישראל למעלתם* העליונה בסוף מ' יום, כאשר נתן השם יתברך הלוחות למשה (דברים ט, יא), כאילו זכו ישראל בהם, ואז היה המדרגה העליונה לישראל שאין על זה עוד. ואז היה שולט בהם השטן, הוא היצר הרע, ולכך באו אל החטא. ומכל מקום אין לומר כי זהו סבת החטא לישראל, דכיון דכתיב (דברים ה, כו) "מי יתן והיה לבבם זה כל הימים", היה ראוי שיהיו דבקים בו יתברך, ולמה נתן אותם ביד השטן. רק מצד התשובה, שרצה השם יתברך שתהיה בעולם. וכן דוד, היה זה מעשה שטן, וכדאיתא בפרק חלק (סנהדרין קז.).

מה שכפל לשונו "היה היצר הרע והשטן מגרה בהם לחטא", כי על חטא העגל אמרו חכמים [שבת פט.]. "לסוף מ' יום בא שטן ועירבב את העולם, אמר להן משה רבכם היכן הוא... הראה להן דמות מטתו", ופירש רש"י שם "בא השטן, הוא יצר הרע המחטיא את האדם, הוא העולה ומסטיין". הרי שחטא העגל היה תחילתו ביצה"ר וסופו בשטן. וכן יבאר להדיא להלן [ד"ה הנה ביארן].